

УДК 331.5:331.101.262

Безтелесна Л. І., д.е.н, професор, Іщук Л., студент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ТРУДОНАДЛИШКОВИЙ РИНОК ПРАЦІ РЕГІОНУ: АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРСПЕКТИВ

Проаналізовано функціонування трудонадлишкового локального ринку праці, виявлено причини його появи, характерні тенденції та окреслено перспективи його розвитку.

Ключові слова: трудонадлишковий ринок праці, безробіття, допомога по безробіттю, рівень працевлаштування безробітних у розрізі здобутої освіти.

Актуальність теми дослідження. Головним чинником покращення життя суспільства, соціально-економічного зростання та загального розвитку економіки в цілому є активне формування й раціональне використання людського потенціалу. Лише прогресивний розвиток ринку праці в умовах ринкової економіки в Україні може забезпечити раціональне використання людського (трудоного) потенціалу.

Ринок праці є складною соціально-економічною системою, діяльність якої зазнає впливу засобів державного, колективно-договірного та ринкового регулювання.

Огляд наукових джерел. Вітчизняними та зарубіжними вченими опубліковано безліч праць, у яких відображено умови функціонування ринку праці як в межах світу, окремих країн та регіонів, а також механізмів їх регулювання. Серед вітчизняних науковців проблематиці ринку праці присвячено праці Е. Лібанової, Т. Заяць, Л. Лісогор, С. Бандура, Н. Лук'яченко та інших.

Постановка наукової проблеми. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць, недослідженими залишаються проблеми функціонування локальних ринків праці з трудонадлишковою кон'юктурою, що стало й завданням даної статті.

Виклад основного матеріалу. Трудонадлишковим є ринок праці, на якому пропозиція праці суттєво перевищує попит на неї. Дослідження вітчизняних вчених доводять, що практично усі регіональні та локальні ринки праці в Україні є тепер трудонадлишковими [3, С. 129].

У нашому дослідженні для оцінки тенденцій та перспектив розвитку ринку праці обрано ринок праці Корецького району Рівненської об-

ласті.

Трудонадлишковість цього локального ринку почала суттєво наростати з 2010 року. Так, у 2005 році кон'юнктура регіонального і локального ринків уже була трудонадлишковою. Проте, на відміну від регіонального ринку, де у 2005 році навантаження на 1 робоче місце (вакансію) складало 20 осіб, то у районі – 32 особи, впродовж останніх років 2011-2012 рр. навантаження у межах області суттєво не змінювалося та коливалося на рівні 20-30 осіб, а в межах району воно виросло в десятки разів. Так, у 2011 році пропозиція праці перевищувала попит на працю майже в 30 разів (табл. 1, рис. 1).

Оцінка перспектив розвитку ринку праці Корецького району потребує визначення обсягів майбутньої пропозиції праці. Для її прогнозування варто оцінити чисельність на структуру постійного населення району. Так, проведений аналіз чисельності населення району за 2006-2011 рр. дає право констатувати тенденцію скорочення постійного населення.

Таблиця 1

Стан ринку праці у Рівненській області та Корецькому районі [4]

Роки	Кількість зареєстрованих громадян незайнятих трудовою діяльністю, осіб	Потреба у працівниках на заміщення вільних робочих місць, осіб	Навантаження на 1 вільне робоче місце, вакансію, осіб
Рівненська область			
2005	36100	1786	20
2010	20800	819	25
2011	18400	633	29
2012	18300	943	19
Корецький район			
2005	1400	43	32
2010	691	15	46
2011	520	5	104
2012	525	3	175

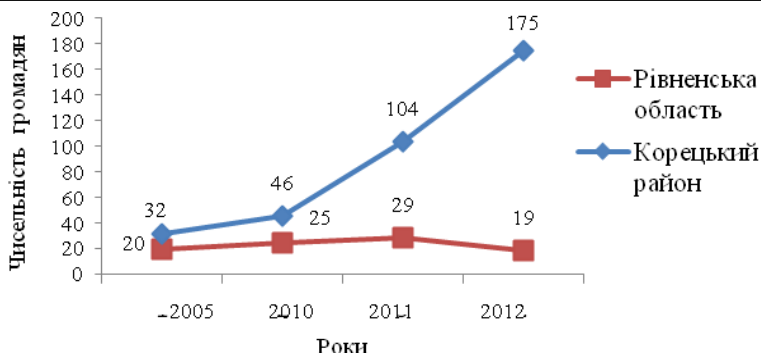

Рис. 1. Навантаження на 1 вакансію у Корецькому районі та Рівненській області (осіб) [4]

Так, у 2011 році чисельність населення порівняно з 2006 р. зменшилася на 2300 осіб. Оцінка структури постійного населення в динаміці свідчить, що у майбутньому пропозиція праці на ринку й далі зростатиме, а відтак, трудонадлишковість ринку збільшуватиметься. Адже, у структурі населення вікові групи 0-14 років та 65 років і старше скорочуються, а натомість вікова група 15-64 зростає. Так, у 2011 р. порівняно з 2006 р. питома вага вікових груп 0-14 років зменшилася на 2%, 65 років і старше 10%, а 15-64 роки збільшилася на 12% (табл. 2).

Таблиця 2
Розподіл постійного населення за віковими групами в Корецькому районі [5]

	Кількість населення, тис осіб	У тому числі у віці					
		0-14 років		15-64 роки		65 років і старше	
		тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
2006	36,4	7,1	20	19,2	53	10,0	27
2010	34,6	6,8	20	18,8	54	9,1	26
2011	34,4	6,3	18	22,1	64	6,0	18
2012	34,1	6,3	18	22,1	65	5,8	17

Окрім того, наростанню трудонадлишковості ринку праці сприяє й вивільнення працівників із галузей національної економіки. Так, якщо вивільнення працівників у межах області зросло у 2012 р. порівняно з 2010р. у 1,5 рази, то в межах району майже в 40 разів (табл. 3).

Таблиця 3

Вивільнення працівників в Корецькому районі та Рівненській області [5]

Регион	2010		2011		2012	
	осіб	відсотків до передбачених обсягів	осіб	відсотків до передбачених обсягів	осіб	відсотків до передбачених обсягів
Рівненська область	1346	32	1529	14,2	2062	20,3
Корецький район	2	16,7	21	26,9	73	64,6

Звичайно, що надлишок пропозиції праці над попитом породжує проблему безробіття. Рівень безробіття у Корецькому районі впродовж 2001-2010 рр. був вищим за обласний, у 2011 р. був таким, як в області, а з 2012 р. знову перевищив рівень області (рис. 2).

Рис. 2. Рівень зареєстрованого безробіття у Рівненській області та Корецькому районі у 2001-2013 роках (%) [4]

Наявність безробіття атрибут функціонування ринкової економіки, але держава намагається, використовуючи інструменти регулювання, реалізувати заходи щодо скорочення його обсягів, а відтак зменшити трудонадлишковість ринку праці.

Так, на ринку праці Корецького району, функціонує районний центр зайнятості, діяльність якого передбачає реалізацію державної політики зайнятості. У своїй діяльності він надає населенню району

послуги сприяння зайнятості. Проаналізувавши обсяг наданих послуг населенню впродовж 2010-2012 рр., можна стверджувати про його скорочення (табл. 4) [4].

Таблиця 4

Аналіз обсягів послуг наданих Корецьким центром
зайнятості за 2010-2012 рр.

Показники	Усього			Відносне відхилення % (2012 від 2010)
	2010	2011	2012	
1	2	3	4	5
Зареєстровано (перереєстровано) протягом звітного періоду	1489	1310	1349	-9,4
Усього перебувало на обліку незайнятих громадян	2081	2001	1869	-10,2
з них: працевлаштовано службою зайнятості	818	827	761	-7,0
одержали одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності	47	50	28	-40,4
працевлаштовані на робочі місця, створені за рахунок дотацій роботодавцям	88	51	64	-27,3
Зняті з обліку з інших причин	572	654	583	1,9
Проходили профнавчання	345	330	331	-4,1
Брали участь у громадських роботах	604	643	536	-11,3
Мали статус безробітного	1568	1509	1438	-8,3

Спектр діяльності центрів зайнятості був суттєво диференційований із прийняттям нової редакції Закону України «Про зайнятість населення» у 2012 році, дія якого поширилась на ринок праці з 1 січня 2013 року.

Згідно з цим Законом були введені додаткові напрямки державного регулювання зайнятості (рис. 3).

Реалізація заходів державного регулювання зайнятості до 1.01.2013 р. (у межах Закону України «Про зайнятість населення» від 1991 р.) в основному була сконцентрована на соціальному захисті безробітних. Натомість, зміни ситуацію на трудонадлишковому ринку праці може лише роботодавець. Розширюючи обсяг попиту, тобто створюючи нові робочі місця. Саме така стратегія була покладена в основу розробки нової редакції Закону, що вступив в дію з 01.01.2013 р.

Рис. 3. Напрями державного регулювання зайнятості [1]

Отож, впродовж 2013 р. за сприяння Корецького районного центру зайнятості у світлі нового Закону були розпочато реалізацію таких заходів:

- введено 293 нових робочих місць (47 робочих місць у юридичних осіб, 246 створено для найманих працівників у фізичних осіб);
- 35 особам надано одноразову допомогу по безробіттю;
- прийняте рішення про компенсацію фактичних витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування по 12 безробітних особах, які були працевлаштовані за направленням центру зайнятості строком не менше ніж на два роки на нові робо-

чі місця в пріоритетних видах економічної діяльності, у тому числі 2 особи на перше робоче місце, що передбачає компенсацію єдиного внеску з державного бюджету;

- 34 особи направлено на професійну підготовку за напрямком «Підприємець – початківець»;
- 32 особи отримали освітній ваучер на перепідготовку у пріоритетних видах економічної діяльності;
- надано послуг для 36 осіб з обмеженими можливостями, 33 з яких мала статус безробітного [2].

Функціонування трудонадлишкового ринку праці стимулює зниження рівня заробітної плати, а відтак рівня та якості життя. Підтвердження цієї умови бачимо у пропонованих вакансіях центрами зайнятості області та у чисельності осіб, які отримали допомогу по безробіттю. Так, у Корецькому районі вакансій із заробітною платою на рівні середньої в регіоні були у 2012 р. відсутні, а найбільше 78,1% вакансій із мінімальною заробітною платою. Також допомогу по безробіттю вище 1500 грн отримали лише 2% безробітних, що є найнижчим показником в регіоні (табл. 5, 6).

В умовах функціонування сучасного суспільства головним чинником, що відіграє ключову роль в регулюванні ринку праці є освіта. Освіта та професійна підготовка є фундаментом людського розвитку і прогресу суспільства. Вони також виступають гарантом індивідуального розвитку виховують інтелектуальний духовний та виробничий потенціал суспільства, який має реалізовуватися на користь як держави, так і особистості. За переконанням вітчизняних та зарубіжних вчених, у сучасному суспільстві освіта є соціальним захистом від безробіття та передумовою успішного працевлаштування. У процесі дослідження ми вирішили перевірити достовірність цієї гіпотези на функціонуванні трудонадлишкового ринку праці Корецького району.

Динаміка чисельності безробітних у розрізі здобутої освіти впродовж 201-2013 рр. зображена на рис. 4. У районі впродовж останніх трьох років характерною є тенденція скорочення чисельності безробітних.

Для оцінки впливу освіти на функціонування трудонадлишкового ринку праці нами було розраховано рівень працевлаштування безробітних у розрізі рівня здобутої освіти (табл. 7).

Таблиця 5

Пропоновані вакансії за розмірами заробітної плати центрами зайнятості Рівненської області, 2012 р. [4, С. 150]

Регіон	За розмірами запропонованої заробітної плати на дату реєстрації, (у % до підсумку)		
	мінімальна заробітна плата	від мінімальної до середньої заробітної плати	від середньої заробітної плати включно
А	4	5	6
Рівненська область	42,2	55,5	2,2
Березнівський РЦЗ	34,2	65,1	0,4
Володимирецький РЦЗ	43,1	55,8	0,5
Гошанський РЦЗ	28,9	70,7	0,4
Демидівський РЦЗ	65,9	33,3	0,7
Дубровицький РЦЗ	69,6	29,3	1,0
Зарічненський РЦЗ	80,8	18,7	0,3
Здолбунівський РЦЗ	56,2	41,1	2,8
Корецький РЦЗ	78,1	21,8	0,0
Костопільський РЦЗ	51,8	47,5	0,8
Млинівський РЦЗ	48,7	50,6	0,5
Острозький МРЦЗ	65,0	34,7	0,2
Радивилівський РЦЗ	65,0	33,7	1,2
Рівненський РЦЗ	28,3	70,2	1,2
Рокитнівський РЦЗ	73,3	25,4	0,8
Сарненський РЦЗ	59,4	38,0	2,5
Дубенський МРЦЗ	47,2	50,6	2,1
Кузнецовський МЦЗ	10,9	77,6	11,4
Рівненський МЦЗ	13,6	83,0	3,3

Таблиця 7

Динаміка працевлаштування безробітних в розрізі здобутої освіти

Зареєстровані безробітні з рівнем освіти	Рівень працевлаштування*		
	2011	2012	2013 (9 місяців)
вища	41,0	41,2	34,7
професійно-технічна	41,7	40,8	25,8
середня	39,6	38,7	34,2

* Рівень працевлаштування безробітних за рівнем освіти розрахований, як відношення кількості працевлаштованих до загальної кількості осіб, що мали статус безробітних і перебували на обліку на початок звітного періоду.

Таблиця 6

Чисельність безробітних, які отримували допомогу по безробіттю станом на кінець 2012 року [4; 153]

	Усього	544.00 грн	у % до гр.1	544.01 - 872.00 грн	у % до гр.1	872.01 - 1134.00 грн	у % до гр.1	1134.01 - 1200.00 грн	у % до гр.1	1200.01 - 1500.00 грн	у % до гр.1	понад 1500.01	у % до гр.1
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Рівенська область	12669	5628	44,4	4703	37,1	783	6,2	155	1,2	433	3,4	967	7,6
Березнівський РЦЗ	429	214	49,9	164	38,2	17	4,0	10	2,3	3	0,7	21	4,9
Володимирецький РЦЗ	581	350	60,2	162	27,9	23	4,0	3	0,5	11	1,9	32	5,5
Гошанський РЦЗ	432	131	30,3	222	51,4	30	6,9	9	2,1	19	4,4	21	4,9
Демидівський РЦЗ	215	64	29,8	117	54,4	13	6,0	2	0,9	6	2,8	13	6,0
Дубровицький РЦЗ	466	174	37,3	203	43,6	33	7,1	6	1,3	8	1,7	42	9,0
Зарічненський РЦЗ	507	337	66,5	131	25,8	16	3,2	3	0,6	7	1,4	13	2,6
Здолбунівський РЦЗ	1165	589	50,6	417	35,8	42	3,6	7	0,6	28	2,4	82	7,0
Корецький РЦЗ	381	192	50,4	152	39,9	20	5,2	2	0,5	7	1,8	8	2,1
Костопільський РЦЗ	515	227	44,1	192	37,3	35	6,8	7	1,4	31	6,0	23	4,5
Млинівський РЦЗ	424	201	47,4	162	38,2	18	4,2	7	1,7	9	2,1	27	6,4
Острозький МРЦЗ	457	213	46,6	165	36,1	31	6,8	4	0,9	13	2,8	31	6,8
Радивилівський РЦЗ	717	342	47,7	255	35,6	41	5,7	10	1,4	12	1,7	57	7,9
Рівненський РЦЗ	802	329	41,0	251	31,3	78	9,7	16	2,0	49	6,1	79	9,9
Рокитнівський РЦЗ	669	204	30,5	326	48,7	46	6,9	11	1,6	33	4,9	49	7,3
Сарненський РЦЗ	943	432	45,8	326	34,6	54	5,7	5	0,5	50	5,3	76	8,1
Дубенський МРЦЗ	1206	475	39,4	490	40,6	73	6,1	20	1,7	40	3,3	108	9,0
Кузнецовський МЦЗ	422	202	47,9	113	26,8	24	5,7	5	1,2	14	3,3	64	15,2
Рівненський МЦЗ	2338	952	40,7	855	36,6	189	8,1	28	1,2	93	4,0	221	9,5

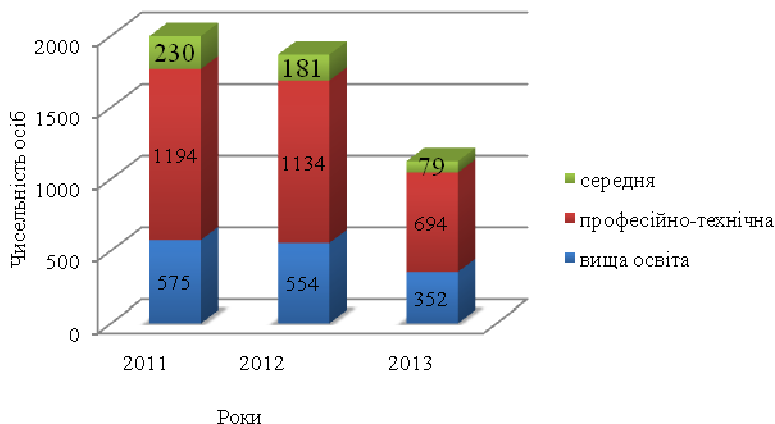

Рис. 4. Чисельність безробітних, які перебували на обліку в ЦЗ в розрізі здобутої освіти за 2011-2013 роки [4]

Отже, як свідчать дані табл. 5 навіть на трудонадлишковому ринку праці рівень працевлаштування прямо залежить від рівня здобутої освіти. Чим вищий рівень освіти безробітного, тим вища ймовірність отримати роботу. Впродовж 2011-2013 років рівень працевлаштування серед осіб, які здобули вищу освіту, був найвищим, за винятком 2011 р. По-перше, це пояснюється достатньо великою чисельністю осіб відповідного рівня освіти, що перебували на обліку в ЦЗ, а саме майже 1200 осіб. По-друге, це пояснюється тим, що відповідно до загального економічного розвитку Корецького району вакансії пропоновані ЦЗ все – таки більш робітничого характеру, вакансії, які б задовольнили б потреби осіб з вищою освітою також присутні, але в меншому обсязі і мають певну специфіку. Для усунення таких процесів існує система професійного навчання на базі центрів зайнятості.

В середньому відсоток працевлаштування безробітних з вищою освітою за 2011-2013 рр. роки становить 39%, з професійно-технічною освітою – 36,1, з середньою – 37,5%. Проте, як свідчать статистичні дані, сучасна система професійно-технічної освіти потребує серйозного реформування. Адже рівень працевлаштування осіб з середньою освітою є вищим від тих, хто здобув певний професійно-технічний фах. Хоча й можливо технології, що використовуються роботодавцями є настільки примітивними, що не вимагають кваліфікації від найманих працівників.

У своєму арсеналі центр зайнятості реалізує чимало освітніх про-

грам, які включають надання консультацій, участь в семінарах та направлення на професійне навчання. Чисельність осіб, які охоплені освітніми програмами впродовж трьох років поспіль зростає.

Про позитивний вплив освіти на працевлаштування безробітних свідчить і те, що із загальної чисельності безробітних, що брали участь у короткостроковому навчанні (семінарах) третина працевлаштовується (табл. 8).

Таблиця 8

Динаміка охоплення освітніми програмами безробітних та їх працевлаштування [4]

Категорія громадян	2010	2011	2012	2013 (9 місяців)
Чисельність громадян, які отримали консультацію, осіб	130	264	775	813
Чисельність безробітних, які брали участь у семінарах, осіб	1409	1310	1323	1004
з них працевлаштовано, осіб	388	407	414	291
% працевлаштування	27,5	31,1	31,3	29,0
Направлено на професійне навчання, осіб	286	292	295	247

Висновки та напрями подальших досліджень. Проведений аналіз функціонування трудонадлишкового ринку праці Корецького району дає право зробити наступні висновки: 1) трудонадлишковість ринку праці району є високою і в перспективі буде зростати за рахунок збільшення пропозиції праці (високої питомої ваги населення працездатного віку); 2) низький попит на працю стимулює зниження рівня заробітної плати, а відтак приваблює вакансії, що пропонуються ЦЗ, що в перспективі може відобразитися на падінні рівня і якості життя в районі; 3) держава використовує різні інструменти регулювання зайнятості, проте вони в основному мають бути переорієнтовані на роботодавців з метою створення сприятливих умов до розширення попиту на працю; 4) лише здобуття вищої освіти та реалізація освітніх програм є передумовою до працевлаштування в умовах трудонадлишкового ринку праці. Напрямами подальших досліджень можуть бути вивчення міграційної активності населення району, доступності здобуття вищої освіти, а також формування умов для ведення підприємницької діяльності.

1. Закон України «Про зайнятість населення» № 406-VII від 04.07.2013. 2. Звіт «Про виконання програми зайнятості населення Корецького району на 2012-

2017 рік» станом на 01.01.2014. 3. Машика Ю. В. Стан та проблеми безробіття в Україні / Ю. В. Машика, О. І. Бобруйко //Економічний простір. – 2013. – № 74. – С. 122-130. 4. Статистична звітність Корецького РЦЗ за 2010-2012 роки. 5. Статистичний щорічник Рівненської області за 2006-2012 роки.

Рецензент: д.е.н., професор Сазонець І. Л. (НУВГП)

Beztelesna L. I., Doctor of Economics, Professor, Ishchuk L., Senior Student (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

LOCAL EXCESS LABOR MARKET: ANALYSIS OF TRENDS AND PROSPECTS

Analysis of the functioning of the local excess labor market revealed the reasons for its appearance, characteristic trends and outlines the prospects for its development.

Keywords: excess labor market, unemployment, unemployment benefits, the level of unemployed in the context of an education.

Безтелесная Л. И., д.э.н., профессор, Ишук Л., студент
(Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ТРУДОИЗБЫТОЧНЫЙ РЫНОК ТРУДА РЕГИОНА: АНАЛИЗ ТЕНДЕНЦИЙ И ПЕРСПЕКТИВ

Проанализированы функционирования трудоизбыточного локального рынка труда, выявлены причины его появления, характерные тенденции и намечены перспективы его развития.

Ключевые слова: трудоизбыточный рынок труда, безработица, помощь по безработице, уровень трудоустройства безработных в разрезе полученного образования.
